

ÇATIŞMA YÖNETİMİ Mİ YOKSA ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ MÜ?: BARİŞ MÜZAKERE SÜRECİNE TEORİK OLARAK YAKLAŞMAK

Fulya KÖKSOY*

Öz

Günlük hayatın doğal bir parçası olan ve tarafların uyumlaştırılmayan çıkarları nedeniyle yaşadıkları mücadele olarak tanımlanan çatışmaların, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artış gösteren iç silahlı çatışmalara dönüştüğü görülmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da Dünya'nın farklı coğrafyalarında yaşanan iç silahlı çatışmalar ise çatışma ve barış araştırmaları evrelerinin tümünü kapsayan çatışma yönetiminin bir alt evresi olan çatışma çözümüne ve çatışma çözümünün aşamalarından biri olan barış müzakere süreçlerine alan açmaktadır.

Bu çalışmanın temel odak noktasına çatışma yönetimi ve çatışma çözümü kavramları konularak barış müzakere süreçlerine teorik olarak yaklaşılmaktadır. Bu yönde bir çalışma oluşturulmasının temel amacı ise hassas bir aşamayı temsil eden barış müzakere süreçlerinin kavramsal ve teorik çerçevesini oluşturmaktır. Öte yandan, iç silahlı çatışmalar özelinde çatışmayı sona erdirmeye amacıyla tarafların etkileşimini ifade eden barış müzakere süreçlerinin, barış araştırmaları literatürü çerçevesinde hangi üst başlık altında kavramsallaştırıldığı analiz edilmektedir. Bu bağlamda çatışma analizi ve barış araştırmaları literatüründe çatışma çözümü ve yönetimi kavramlarının bir üst başlık olarak mı kullanılması gerektiği yoksa barış süreci ekseninde ayrı bir süreci mi ifade ettiği hususu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Çözümü, Çatışma Yönetimi, Barış Süreci Kavramları, Çatışma ve Barış Araştırmaları, Barış Müzakere Süreci.

CONFLICT MANAGEMENT OR CONFLICT RESOLUTION?: THE ORETICALLY APPROACH TO THE PEACE NEGOTIATION PROCESS

Abstract

Conflicts, which are the natural part of daily life and are defined as the struggle that they have experienced because of the unalterable interests of the parties, seem to have turned into internal armed conflicts that have increased especially in the post-Cold War era. The internal armed conflicts that have been occurred in different geographies of the world during the present century make way for the conflict negotiation process that is one of the stages of conflict resolution and the conflict resolution which is the sub-phase of conflict management which covers the whole of conflict and peace research phases.

The main focus of this study is the theoretical approach to peace negotiation processes by revealing the conflict management and conflict resolution concepts. The main purpose of creating a study in this direction is to create the conceptual and theoretical framework of peace negotiation processes that represent a sensitive phase. On the other hand, it is analyzed the conceptualization of peace negotiation processes that express the interaction of the parties in order to end the conflict under which "top title" in the frame of the peace researches literature. In this context, it is handled that whether these concepts should be used as a top title or a separate process in the axis of the peace process in the conflict resolution and peace researches literature.

Keywords: Conflict Resolution, Conflict Management, Peace Process Concepts, Conflict and Peace Research, Peace Negotiation Process.

* Dr, Batman Üniversitesi, İ.İ.B.F, Uluslararası İlişkiler ABD., fulya.koksoy@batman.edu.tr.
https://orcid.org/0000-0001-2345-6789

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda devlet, uluslararası ve ulusal sistem, birey ve toplum tabanında pek çok olumlu ve olumsuz gelişme yaşanmaktadır. Özellikle çözüm bekleyen problemler ele alındığı takdirde; insan hakları ihlalleri, ulusal ve uluslararası güvenlik sorunları, farklı coğrafyalarda yaşanan sorunlar, küresel iklim değişikliği sonucu ortaya çıkan sorunlar, açlık, yoksulluk ve daha nice olumsuzlukla çevrelenen bir dünya portresiyle karşılaşmaktadır. Bu noktada altı çizilmesi gereken bir diğer sorun ise iç silahlı çatışmalardır.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında niceliksel olarak artış gösteren, ilgili literatürde iç savaş veya uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olarak da betimlenen ve bir devletin sınırları içerisinde hem o devletin güçleri ve diğer ayrılıkçı silahlı güçler hem de ayrılıkçı silahlı güçlerin kendi içlerinde yaşadığı silahlı çatışmayı ifade eden iç silahlı çatışma kavramı; çatışma yönetimi ve çatışma çözümü kavramlarına alan açmaktadır. Barış müzakere süreçleri analiz edilirken de barış süreci kavramları, çatışma yönetimi ve çözümü özelinde ortaya konmaktadır. Bir diğer ifadeyle, çatışma analizi ve barış araştırmaları literatüründe tartışılan ve kavramsal olarak ortak bir payda ekseninde tanımlanamayan çatışma yönetiminin ve çözümünün analizi, barış müzakere süreçlerinin topyekûn olarak ele alınmasında önem arz etmektedir.

Sosyal bilimler alanında ortaya konan farklı perspektifler doğrultusunda kavramsal bir karmaşa barış araştırmaları literatüründe de yaşanmaktadır. Öte yandan çatışma yönetimi ve çözümü kavramlarının bir üst başlık olarak kullanılıp kullanılmadığı, eğer bir üst başlık olarak kullanılıyorsa hangi kavramın odak noktası haline getirildiği veya her iki kavramın birbirinden ayrı safhaları mı oluşturduğu tartışılmaktadır.

Bu çalışmada çatışma yönetimi ve çözümü ekseninde barış müzakere süreçleri teorik olarak ele alınacaktır. Bir bütün olarak barış süreci kavramlarının analiz edilmesi çerçevesinde çatışma yönetimi ve çözümü kavramlarına odaklanılacaktır. Diğer taraftan, çatışma çözümü ve yönetimi

kavramlarının bir üst başlık olarak mı kullanılması gerektiği yoksa ayrı bir aşamayı mı oluşturdukları sorunsallaştırılarak, barış müzakere süreçlerinin hangi üst başlık altında kavramsallaştırıldığı analiz edilecektir. Bu yönde bir çalışma oluşturulmasındaki başat amaç ise kırılğan bir yapıya sahip barış müzakere süreçlerinin, çatışma yönetimi ve çözümü özelinde kavramsal ve teorik çerçevesini ortaya koymaktır.

1. BARIŞ SÜRECİ KAVRAMLARI

Çatışma analizi ve barış çalışmaları literatüründe, kavramsal ve tarihsel olarak ortaya çıkış süreci ekseninde üzerinde tartışılan ve bu noktada tek bir ortak noktada buluşularak tanımlanamayan bazı önemli kavramlar bulunmaktadır. Bu noktada üzerinde durulması gereken iki önemli kavram söz konusudur: Çatışma Yönetimi (*Conflict Management*) ve Çatışma Çözümü (*Conflict Resolution*). Her iki kavram açısından üzerinde tartışılan temel sorun ise bu kavramların bir üst başlık olarak mı kullanılması gerektiği veya barış süreci ekseninde ayrı bir süreci mi ifade ettiği konusunda yaşanmaktadır. Bu bağlamda akademisyen ve teorisyenler tarafından ortak bir noktada buluşulamamaktadır.

Bazı düşünürler ve çatışma araştırmaları merkezlerinin projeleri tarafından Çatışma Yönetimi, temel odak noktası haline getirilirken (Andrews ve Tjosvold, 1983:223-228; Hamad, 2005:1-31; Nieuwmeijer ve Cloete, 2001:1-29; Licklider, 2008:376-387; Posthuma, 2005:212-217; Kremenyuk, 2002:1-3; Munduate ve diğer., 1999:5-24; Hoffmann, 2005:304-334; Axt ve diğer.,2006:1-17), bazıları ise çatışma çözümünü üst başlık olarak kullanıp ana odak noktası yapmaktadır (Galtung, 2010: 20-32; Bercovitch ve Jackson, 2009; Wallensteen, 2002; Burton, 1993; Babbitt ve Hampson, 2011:46-57; Bar-Tal, 2000:351-365; Kelman, 2010:1-11; Siver, 2005:1-6; Page, 2002:57-65; Agricola, 2009:1-31; Reimann, 2004:1-20). Öte yandan çatışma yönetimini ve çatışma çözümünü barış sürecinin iki ayrı evresi olarak ele alan çalışmalar bulunmaktadır (Fenn ve Gameson, 1992; Fetherson, 2000:190-218; Robbins, 1978:67-75; Miller, 2005; Sandole, 1998).

Barış süreci kavramları farklı perspektiflerle ele alınmasına rağmen çatışma yönetimi ve çatışma çözümü kavramları birbirlerinden keskin bir şekilde ayrı tutulmamalıdır. Nitekim kavramsal analiz sonucunda bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

1.1. Çatışma Yönetimi

Barış araştırmaları literatürü analiz edildiği takdirde, bu alandaki anahtar kavramlardan biri olan çatışma yönetiminin bir “şemsiye başlık” olarak kullanılmasının gerekliliği üzerinde duran akademisyenler bulunmaktadır. Öte yandan, kavramın tanımlanması ile ilişkili farklı bakış açıları söz konusu olmaktadır. Bu noktada çatışma yönetiminin ne anlama geldiğiyle ilişkili ortaya konulan tanımlamaların analiz edilmesi, söz konusu alanın daha somut olarak anlaşılması noktasında önem arz etmektedir.

Çatışma yönetiminin ne anlama geldiğine dair ortaya konulan tanımlamalarda, bazı akademisyenler kavramı dar bir bakış açısıyla idare etme/yönetme anlamında kullanılırken diğerleri ise bu kavramın bütün çatışma safhalarını kapsayan bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda kavram, çatışmayı sınırlandırma, çatışmanın tasfiyesi ve/veya çatışmayı çevreleme süreci olarak tanımlanırken (Tanner, 2000), kavramın dar bir bakış açısıyla sadece çatışmanın tasfiyesi veya çatışmayı çevreleme olarak kullanılmaması gerektiği vurgulanmakta ve çatışmadaki taraflarca yerine getirilen bütün adımları kapsadığı ifade edilmektedir. Bir diğer ifadeyle kavramın; çatışmanın başlaması, tırmanması, çözüm aşaması ve çatışmanın dönüştürülmesi gibi alt başlıklar da dâhil edilerek çatışma ve barış çalışmaları disiplininin tümünü kapsayacak şekilde kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Hamad, 2005:2,5). Javaid ve Sahrai (2016:247) ise çatışma yönetimi kavramının somut veya somut olmayan bir çatışmayı çözüme ulaştırma noktasında farklı görüş ve çıktıların analiz edilmesi sürecini betimlemediğini vurgulamaktadır. Bununla beraber kavramın, çatışma çözümü ile bağlantılı olduğu ve çatışmanın tüm süreçleriyle ilgilenen genelleyici bir yaklaşım olduğu da ifade edilmektedir (Ramsbotham ve diğer., 2011:31).

Çatışmayı durdurma veya önleme teşebbüsü olarak da ifade edilen çatışma yönetimi, çatışmadaki tüm tarafların faydasına yönelik yapıcı

çözümler sunmaktadır (Güngör, 2010:45). Bir diğer ifadeyle kavram, çatışmanın olumsuz ve yıkıcı etkilerini minimum düzeye indirmek için kullanılan bütün taktik ve stratejileri de içermektedir (Olajide, 2011:196; Özerdem, 2013:60). Öte yandan çatışma yönetimi, çatışmayı azaltmak veya çözmek için üçüncü tarafın (arabuluculuk, uzlaştırıcılık, danışmanlık) etkide bulunması olarak da tanımlanmaktadır (Axt ve diğer., 2006:15).

Çatışma yönetimi kavramı bu çalışma ekseninde çatışma ve barış araştırmaları evrelerinin tümünü kapsayan bir üst başlık olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bir diğer ana odak noktası olan çatışma çözümü kavramı, çatışma yönetiminin altında yer alan bir evreyi temsil etmektedir. Benzer şekilde Reimann da (2004:7-13) çalışmasında çatışma yönetimini şemsiye bir terim olarak kullanarak, bu kavramın çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme evrelerini kapsadığını belirtmektedir. Yine Axt, Milososki ve Schward (2006:15-19) Reimann'ın çalışmasına benzer bir doğrultuda hareket etmektedir. Ancak Reimann'dan farklı bir şekilde çalışmalarında; çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme safhalarına ek olarak çatışmayı engelleme evresi de analiz edilmektedir. Bu noktada çatışmayı önleme, çatışmanın tasfiyesi ve çatışmayı dönüştürme kavramlarına da değinilmelidir.

Çatışmayı önleme (*conflict prevention*), bir çatışma aktif hale gelmeden önce bu çatışmayı önlemek için kullanılan sert ve/veya yumuşak güç politikalarını kapsamaktadır (Clement, 1997:18; Fisher ve diğer., 2000:7; Kremenyuk, 2002:1). Çatışmanın tasfiyesi (*conflict settlement*) ise çatışmanın temel sebepleriyle ilgilenmeksizin şiddeti doğrudan sonlandırmayı ve çatışmadaki tüm taraflara etkili çözümler sunmayı amaçlayan bütün stratejileri kapsamaktadır (Reinmann, 2005:8; Kelman, 2010:1). Çatışmanın tasfiyesi evresinde genel olarak sıfır toplamlı oyun anlayışını dönüştürmeye olanak sağlanıp, anlaşmaya yönelten üçüncü tarafın (arabulucu, dış güçler, uluslararası örgütler gibi) stratejilerine odaklanılmaktadır. Bu stratejiler ise arabuluculuk gibi barışçıl yönde olabilirken, aynı zamanda askeri, siyasi veya ekonomik yaptırımları da içerebilmektedir (Axt ve diğer., 2006:16). Bununla beraber çatışmayı dönüştürme (*conflict transformation*) kavramı; şiddeti azaltan, adaleti ve toplumsal entegrasyonu arttıran yapıcı bir değişim sürecini

ifade etmektedir (Lederach, 2003). Bir başka ifadeyle kavram, kültürel ve yapısal şiddetin üstesinden gelmeyi amaçlayan barış inşası çabalarında, uzun dönemde ortaya çıkan sonuç ve süreçleri vurgulamaktadır (Reimann, 2004:10). Bu noktada kavramın, çatışma çözümünün ötesindeki bir evreyi ifade ettiği belirtilirken (Özerdem, 2013:61), bazı akademisyenler ise bu kavramın çatışma çözümünün ötesinde olmadığını, aksine çatışma çözümünün derinleşen bir aşamayı temsil ettiğinin altını çizmektedir (Ramsbotham ve diğer., 2011:31). Yapıcı bir değişim sürecini vurgulayan kavram, orta ve uzun dönemli değişime neden olacak stratejilere odaklanmaktadır (Lederach, 2003). Diğer taraftan çatışmayı dönüştürme kavramına odaklanan Lederach, bu kavram ile çatışma çözümü kavramını karşılaştırmaktadır. Buna göre:

Tablo 1. Çatışma Çözümü ve Çatışmayı Dönüştürme Evrelerinin Karşılaştırılması (Lederach, 2003).

	Çatışma Çözümü	Çatışmayı Dönüştürme
Anahtar Soru	İstenmeyen herhangi bir şeyi nasıl sonlandırabiliriz?	Yıkıcı bir şeyi nasıl sonlandırabiliriz? ve iyi bir şeyi nasıl inşa edebiliriz?
Odak Noktası	İçerik merkezlidir	İlişki merkezlidir
Amaç	Krize neden olan sorunu çözmek ve anlaşmaya varmak	Yapıcı değişim sürecine teşvik etmek
Sürecin Gelişimi	Sorunlu ilişkileri çözmek için oluşturulmuştur	Sistemi düzeltmek için mevcut sorunlar fırsat olarak görülmektedir
Zaman Dilimi	Acıları, kaygıları ve zorlukları azaltan kısa dönemli bir süreçtir	Orta ve uzun dönemli değişim için krizlere cevap veren bir süreçtir.
Çatışmaya Bakışı	Çatışma şiddetini azaltmayı amaçlar	Çatışma, ilişkilerin doğal ve dinamik bir parçası olarak görülüp toplumsal dönüşüme odaklanılır

Sandole ise çatışma yönetimi kavramını üst bir başlık olarak kullanmadan, yani ayrı bir evre olarak kabul edip, evrelerin tamamını çatışmaya müdahale olarak ifade etmektedir. Bu noktada Sandole beş farklı evreden bahsetmektedir. Bunlar şu şekildedir:

- Çatışmayı Önleme: Evdeki yangını söndürmek. (Örnek: Makedonya'daki Birleşmiş Milletler'in önleyici güç konuşlandırılması olan UNPREDEP misyonu).
- Çatışma Yönetimi: Mevcut ateşin yayılmasını önlemek. (Örnek: Bosna'daki Birleşmiş Milletler Koruma Gücü UNPROFOR).
- Çatışmanın Tasfiyesi: Eğer gerekli olursa, güç kullanarak ateşi söndürmek. (Örnek: 1995 yılında Bosna'daki Sırp mevziilerinin NATO tarafından bombalanması ve NATO yönetiminde Uygulama (IFOR) ve İstikrar (SFOR) güçlerinin Bosna'da konuşlandırılması).
- Çatışma Çözümü: Ateşin/çatışmanın altında yatan nedenlerini ve durumunu analiz etmek.
- Çatışmayı Dönüştürme: Evde sağ kalanlar ve komşuları arasındaki uzun dönemli ilişkileri analiz etmek ve kazan-kazan durumunun geliştirilmesidir. (Sandole, 1998).

Fisher ve diğer., (2000:7) de Sandole ile benzer şekilde beş ayrı evreden bahsederek, çatışma yönetimi ile çatışan tarafların pozitif davranış göstermeye yönelmeleri, gelecekteki şiddetin sınırlandırılması ve bu şiddetten kaçınılmasının amaçlandığını belirtmektedir.

Çatışma yönetimi kavramına bir üst başlık olarak odaklanarak, çatışma çözümü kavramını çatışma yönetiminin bir safhası olarak ele alan bu çalışmada, çatışma çözümü kavramına odaklanmadan önce analiz edilen barış süreci kavramlarından çatışmayı yatıştırma evresi, kısaca ateşkes aşamasını ifade ederken çatışmayı dönüştürme evresi, toplumsal entegrasyon ve dönüşüm ile gerçek barışı vurgulamaktadır. Çatışma çözümü

evresi ise kısaca müzakere ve anlaşmalara karşılık gelmektedir (Akyeşilmen, 2013:35). Ayrıca bu üç evrenin strateji, aktör ve önlemler açısından farklılıkları bulunduğu ifade edilerek, çatışma analizinin daha somut olarak anlaşılması açısından ise bu farklılıkların ortaya konulması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Akyeşilmen, 2013:39).

Tablo 2 analiz edildiği takdirde, barış süreci kavramlarından çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme evrelerinin strateji, aktör ve önlemler bağlamında birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Bu bağlamda kavramlara yönelik takip edilen stratejiler açısından çatışmanın tasfiyesinde hedef, şiddeti sonlandırmaktır. Şiddeti sonlandırmak ve hızlı bir şekilde sonuç almak amacı çerçevesinde ise kazan-kazan anlayışı sınırlı düzeydedir. Ayrıca şiddetin olmayışı barışın sağlanması olarak görülmesinden dolayı bu evrede temel strateji şiddete son vermektir. Bununla beraber aktörler açısından siyasi ve askerî liderlerin ön planda olduğu bu evrede, çatışmanın nedenlerinin araştırılması ve bilgi toplama gibi sonuca odaklı yaklaşılmaktadır. Çatışma çözümünde ise sürece bir bütün olarak yaklaşıp, detaylı analizler ekseninde çözüme odaklı bir strateji takip edilmektedir. Ayrıca bu evrede çatışma çözümüne yönelik tarafların önemli çıkar ve ihtiyaçlarına da odaklanılmaktadır. Ulusal veya uluslararası STK'ların ön planda olduğu bu evrede müzakerelerin yapılmasına yönelik hazırlıkların yapılması ve tarafların birbirine yaklaştırılması gibi stratejiler takip edilmektedir. Son olarak çatışmayı dönüştürme evresinde değişim ve dönüşüm odaklı bir strateji uygulanmakta ve uzun dönemli barış için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Öte yandan bu evrede sosyal adaletin sağlanması barışın sağlanması olarak görüldüğü için toplumun tüm kesimlerinde iyileştirmelere gitmek ve bu noktada toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve zihinsel yapısını güçlendirmeye ve dönüştürmeye yönelik stratejiler izlenmektedir. Son olarak bu evrede yerel örgütlenmelerin, insan hakları ve kalkınma ile ilişkili STK'ların ön planda olduğu görülmektedir (Akyeşilmen, 2013:36-39).

Tablo 2. Çatışmanın Tasfiyesi-Çözümü ve Dönüştürülmesi Evrelerinin Strateji, Aktör ve Önlemler Ekseninde Karşılaştırılması (Akyeşilmen, 2013:39).

Safha Adı	Çatışmanın Tasfiyesi	Çatışma Çözümü	Çatışmayı Dönüştürme
Strateji	-Şiddete son vermek -Hızlı sonuç almaya odaklı -Sınırlı düzeyde kazan-kazan anlayışı söz konusu -Barış=Şiddetin Yokluğu	-Sürece odaklanarak, kapsamlı analizler yapmak -Çatışma ortak bir sorundur ve bu noktada çözüm odaklı yaklaşılır -Hassas çıkar ve ihtiyaçlara odaklanır -Barış=Çatışmanın Yokluğu	- Yapıcı bir değişime odaklanarak, uzun vadeli stratejiler geliştirilir -Alttan üste kapasite geliştirmek -Halkı güçlendirmeye dönük uygulamalar -Barış= Sosyal Adalet
Aktör	Siyasi ve askerî liderler (I. Düzey Aktörler)	Ulusal veya uluslararası STK'lar ve profesyoneller (II. Düzey Aktörler)	Tabana dayalı yerel örgütlenmeler, insan hakları, kalkınma ile ilişkili STK'lar (III. Düzey Aktörler)
Önlem	Sonuca odaklıdır: konuyu, nedenlerini araştırma, gerçekleri araştırma, bilgi toplama	Sürece Dayalıdır: Müzakereler için uygun ortam hazırlama, yakınlaştırma, tarafları buluşturma, bir araya getirmeye çalışma, kolaylaştırıcılık ve danışmanlık	Süreç ve/veya Yapısal Değişim odaklıdır: toplumsal entegrasyon, ortak aktivite, yasal ve anayasal düzenlemeler yapma, adaleti arttırma, önyargıları ve ırkçı eğilimleri azaltma ve tamamen yok etmeye dönük uygulamalar

Diğer taraftan bu üç evreye yönelik farklı aktör ve farklı stratejilerle ilişkili bir başka çalışma Condula Reimann'a aittir. Reimann, çatışmanın tasfiyesi safhasını birinci yol (*Track I*) ve çatışma çözümünü ikinci yol (*Track II*) olarak betimlemektedir. Üçüncü yol (*Track III*) ise tüm aktörler tarafından ortaya konan bütün süreç ve/veya yapı odaklı inisiyatifleri kapsamaktadır. Birinci yol stratejileri, resmî aktörler tarafından yerine getirilirken, ikinci yol stratejileri resmî olmayan hükümet dışı aktörler

tarafından yerine getirilmektedir. Bu bağlamda birinci yol stratejileri, hem resmi ve baskıcı olmayan hem de baskıcı olan önlemleri içerirken, ikinci yol stratejileri resmi olmayan ve baskıcı olmayan tedbirleri içermektedir (Reimann, 2004:4-6). Reimann'ın birinci, ikinci ve üçüncü yol olarak betimlediği safhalarda yer alan aktör ve bu aktörlerin stratejileri ise tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Reimann'ın Birinci, İkinci ve Üçüncü Yol Safhalarında Yer Alan Aktörler ve Stratejileri (Reimann, 2004:6).

	Birinci Yol	İkinci Yol	Üçüncü Yol
Aktörler	Arabulucu olarak siyasi ve askerî liderler veya çatışan tarafların temsilcileri	Özel şahıslar, akademisyenler, ulusal ve uluslararası hükümet dışı örgütler	Uluslararası Kalkınma ajansları, insan hakları örgütleri
Stratejiler	Sonuç Odaklı: Yaptırımlar, tahkim, müzakere, arabuluculuk, kolaylaştırıcılık, inceleme ko-misyonları oluşturma, dostane girişimler	Süreç odaklı ve Gayri Resmî: Problem çözümü çalıştayları, yuvarlak masa toplantıları	Süreç ve Yapı Odaklı: Kapasite artırma çalışmaları, kalkınma ve insan hakları odaklı çalışmalar

Tablo 3'ü değerlendirmek gerekirse Reimann, barış süreci kavramlarına (çatışmanın tasfiyesi, çatışma çözümü ve çatışmayı dönüştürme) Birinci Yol (track I), İkinci Yol (track II) ve Üçüncü Yol (track III) stratejileri çerçevesinde yaklaşmaktadır. Bu noktada, çatışmanın tasfiyesi evresinde sonuç odaklı stratejilerin siyasi, askerî veya çatışan tarafların temsilcileri tarafından takip edildiğinin altı çizilmektedir. Ayrıca bu evrede yaptırımlar, arabuluculuk faaliyetleri ve bu bağlamda taraflar arasında geliştirilmeye çalışılan dostane ilişkiler ve soruna yönelik inceleme komisyonlarının kurulması gibi faaliyetlerin yapıldığı belirtilmektedir. Öte yandan, çatışma çözümü evresinde süreç odaklı stratejilerin ulusal ve uluslararası hükümet dışı örgütler, özel şahıslar ve akademisyenler tarafından takip edilerek problemi çözmeye dönük çalışmaların yapıldığı ifade edilmektedir. Çatışmayı dönüştürme safhasında ise süreç ve yapısal değişim odaklı stratejilerin uluslararası kalkınma ajansları ve insan hakları ile ilişkili örgütler tarafından odak noktası haline getirildiği vurgulanmaktadır (Reimann, 2004:4-6).

Sonuç olarak farklı perspektifler ekseninde ortaya konan tanımlamalar, çatışma yönetimi ekseninde bir kavram kargaşasına neden olmaktadır. Genel olarak sosyal bilimler alanında karşılaşılan bu husus her ne kadar literatürde kavramsal bir zenginliğe sebebiyet verse de tek ve somut bir yaklaşımın olmaması sadece teoride değil uygulamada da soruna yol açabilmektedir. Bu noktada kavramın kapsayıcı bir perspektifle ele alınması, literatürde oluşan karmaşanın giderilmesine yardımcı olabilecek bir yaklaşım sunmaktadır. Çatışma yönetimini dar bir perspektiften ele almak daha gelenekselci bir yaklaşım olmakla birlikte kavramın içinde taşıdığı kavramsal zenginliğin pratiğe taşınamamasına ve daha yüzeysel bir yaklaşıma sebep olmaktadır. Bu bağlamda çatışma yönetimi; çatışmanın başlaması, evrilmesi, çözümü ve dönüştürülmesi safhalarının tümünü kapsayan, çatışmanın tüm olumsuz etkilerini bertaraf edici ve çatışmada yer alan taraflara kazan-kazan çözümler sunmayı içeren bir kavram olarak kullanılmalıdır. Her ne kadar çatışma yönetimin safhaları hem kavramsallaştırılma hem de aktör, strateji ve odak noktası bazında farklılık içerse de bu evreler birbiriyle ilişkilidir.

Çatışmada yer alan taraflar ve aralarındaki güç ilişkilerinin bir denge üzerinde ilerlememesi, bir diğer ifadeyle asimetrik yapı, çatışmanın yönetilmesini zorlaştıran önemli bir hususu teşkil etmektedir. Bu husus iç silahlı çatışmalar özelinde ele alındığı takdirde benzer bir sonuçla karşılaşmaktadır. Bu noktada çatışmanın iyi yönetilmesinde, kavramında içinde taşıdığı kapsayıcı anlam gibi çatışmanın başlangıcından dönüştürülmesi safhası sonrasına kadar bütüncül bir yaklaşım sergilemek önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan ilk aşamada (başlangıç esnasında) çatışmanın doğru yönetimi, çatışmanın tırmanmasını engelleyecektir. Eğer bu husus işlevselliğe geçememiş ve çatışma taraflar arasında devam ediyorsa yine doğru çatışma yönetimiyle çatışmanın çözüm aşamasına geçmesi sağlanmaktadır. Öte yandan, çatışma yönetiminin başarıya ulaşmasında çatışmayı yanlış okumamak, çatışmanın sebeplerini analiz etmek, doğru zamanlamanın tespiti gibi unsurlar önem arz etmekle beraber, tarafların çatışma ile herhangi bir sonuca ulaşamayacakları inancı yegâne unsuru teşkil etmektedir.

1.2. Çatışma Çözümü

Çatışma yönetiminin bir alt safhası olan Çatışma Çözümü, üzerinde tartışılan bir kavramı teşkil etmektedir. Bu noktada, kavramın hem tarihsel olarak ortaya çıkış sürecinde hem de tanımlanması üzerinde farklı perspektifler ortaya koymaktadır. Ortaya konulan bu farklı perspektifleri, öncelikle kavramın tarihsel olarak ortaya çıkış süreci ekseninde analiz etmek gerekirse; bazı akademisyenler kavramın ortaya çıkışını Eski Yunan Şehir Devletleri ve Roma İmparatorluğu dönemine kadar götürmektedir (Ramsbotham ve diğer., 2011:52). Hatta Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" ve Carl von Clausewitz'in "Savaş Üzerine" isimli kitaplarının da çatışma çözümüne odaklandığı ifade edilmektedir (Siver, 2005:1). Bununla beraber bazı akademisyenler kavramın ortaya çıkışında II. Dünya Savaşı sonrası dönemi işaret ederken (Arslan ve Çapan, 2013:45; Page, 2002:57) diğerleri ise Soğuk Savaş sonrası gelişmelerin yaşandığı dönemi kavramın ortaya çıkış süreci olarak ele almaktadır (Wallensteen, 2005:39). Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber iki kutuplu uluslararası sistemin çözülmesi ekseninde dini ve etnik çatışmaların yaygınlaşması ile çatışma çözümü disiplinin çok daha etkin hale geldiği belirtilmektedir (Bercovitch ve Jackson, 2009:8; Wallensteen, 2002:34). Diğer taraftan bazı akademisyenler kavramın tarihsel olarak ortaya çıkış sürecine dönemsel olarak yaklaşmayıp, daha genel bir perspektif ortaya koymaktadır. Bu noktada iç silahlı çatışmaların, ekonomik eşitsizlik ve yoksulluğun, mülteci ve terör sorununun yaygınlaşması çerçevesinde çatışma ve çatışma çözümüne olan ilginin yüksek düzeyde artış gösterdiği belirtilmektedir (Bercovitch ve Jackson, 2009:19).

Uluslararası ilişkilerin bir alt disiplini olan ve II. Dünya Savaşı sonrasında, barış ve istikrarın nasıl sağlanacağına yönelik ilginin artmasıyla gelişim gösteren Çatışma Çözümü kavramı, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünya düzeni ekseninde ele alınırken, Soğuk Savaş sonrası

dönemde ise barış görüşmeleri sonrası imzalanan barış anlaşmalarının sayısal olarak artış göstermesi çerçevesinde yaşanan barış süreçleri ekseninde analiz edilmektedir.

Çatışma Çözümü disiplinin tarihsel olarak ortaya çıkışı ve gelişimi ekseninde, akademisyen ve teorisyenler kavramın ne ifade ettiğiyle ilişkili bazı tanımlamalara başvurmaktadır. Bu noktada kavramın çatışma yönetimi kavramıyla aynı anlama gelmediği vurgulanmakta (Robbins, 1978:67) ve aynı zamanda çatışma çözümünün, hem çatışma yönetimi hem de çatışmayı dönüştürme ve çatışmanın tasfiyesi kavramlarından farklı olduğu belirtilerek çatışma çözümünün, yapıcı ve analitik bir problem çözme metodu ekseninde çatışmayı sonlandırma yaklaşımı olduğu ifade edilmektedir (Burton, 1993:2; Miller, 2005:25). Ayrıca kavramın hem süreç hem de sonucu kapsadığı belirtilmekte ve psikoloji, sosyoloji ve antropoloji alanlarının da etkisi altında olması çerçevesinde disiplinler arası bir yaklaşım olduğu vurgulanmaktadır (Miller, 2005:25). Nitekim çatışma çözümünün statik değil, dinamik bir yaklaşım olduğu da ifade edilmektedir (Bercovitch ve Jackson, 2009:190). Öte yandan çatışma çözümünün, çatışmanın kökenine inerek çatışmanın sebeplerini, öznel ve nesnel boyutlarını da analiz eden (Güngör, 2010:47) çok kapsamlı bir kavrama işaret ettiği belirtilmektedir (Ramsbotham ve diğer., 2011:31; Fisher ve diğer., 2000:7). Bu noktada çatışma çözümü ekseninde, özellikle kimlik, güvenlik, tanınma, özerklik ve adalet ile ilişkili alanlarda karşılanmamış ihtiyaçlara odaklanılarak çatışma nedenleri ortaya konulmaktadır (Kelman, 2004:112; Burton, 1993).

Çatışmanın yıkıcı dinamiklerini ortadan kaldırmayı ve çatışmada yer alan tüm taraflara tatmin edici çözümler sunmayı amaçlayan (Axt ve diğer., 2006:16; Kelman, 2004:112; Agricola, 2009:11) çatışma çözümünde, taraflar müzakere süreci sonrasında imzalanan bir barış anlaşması ile aralarındaki uyuşmazlıkları çözmeye yönelirken, aynı zamanda birbirlerinin varlığını tanımaya ve çatışmayı sonlandırmaya dönük hareket etmektedir (Wallensteen, 2002:8). Çatışma çözümü, çatışan taraflar arasında işbirliğini arttırmaya ve

aralarındaki ilişkiyi derinleştirmeye yönelik çabalara odaklanmaktadır. Bu noktada öncelikle çatışmaya yol açan nedenler ortaya konmakta akabinde ise taraflar arasında pozitif tutumların güçlendirileceği bir platform yaratılmaya çalışılmaktadır (Lund, 1997:3-4). Değişime yol açan çatışma çözümü disiplininde önem arz eden olgu ise çatışan tarafların ihtiyaçlarının ve değerlerinin karşılanmasıdır (Burton, 1993).

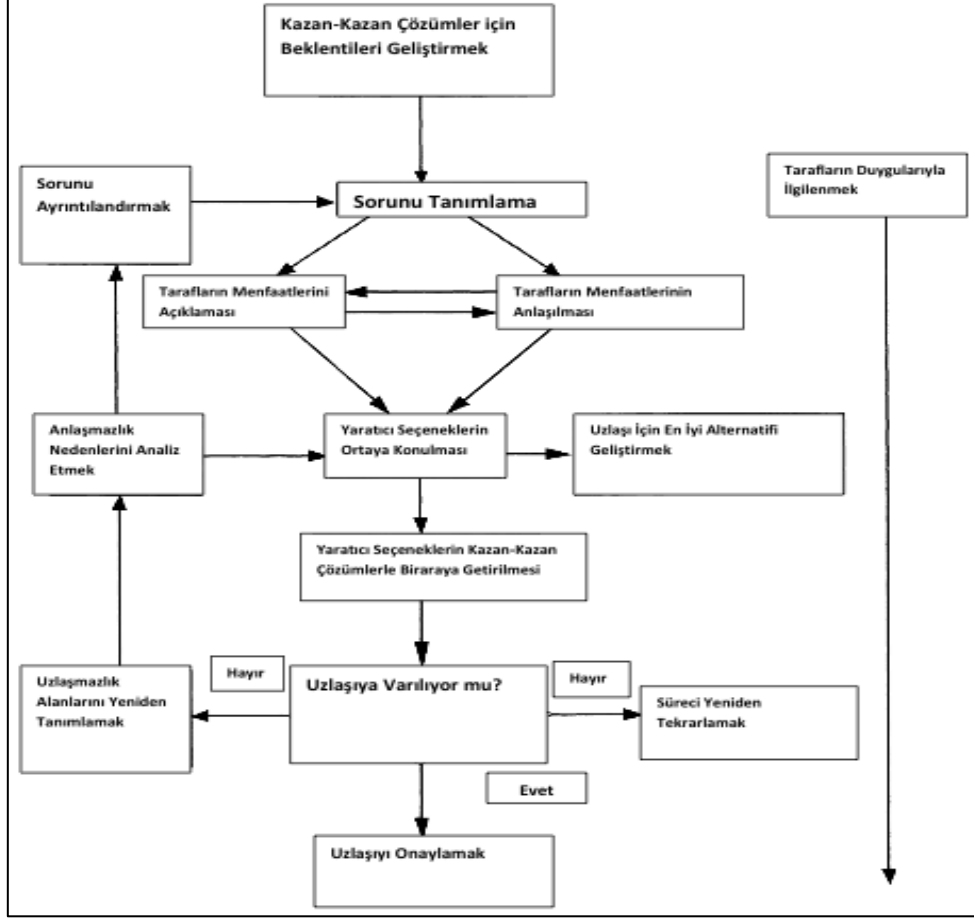
Sanson ve Bretherton (2001:193-197) ise çatışma çözümünün dört temel özelliğinden bahsetmektedir. Bu özelliklerden ilki, çatışma çözümünün, çatışmadaki bütün tarafları işbirliğine yöneltmesidir. Bu noktada çatışma çözümünün temel özelliği rekabet yerine işbirliğine odaklanmasıdır. Çatışan taraflar ekseninde ortak bir çözüm sağlanması noktasında işbirliğinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Çatışma çözümünün ikinci özelliği, çatışma çözümü ekseninde ortaya konan çözümlerin kapsayıcı bir nitelikte olmasıdır. Bu bağlamda çatışmadaki tüm tarafların menfaatlerini ve ihtiyaçlarını karşılayan kapsayıcı çözümler geliştirilmelidir. Üçüncü özellikte, çatışan bütün tarafların çıkarlarının anlaşılmaya çalışıldığı bir süreçle karşılaşılmaktadır. Başlangıçta çözüm süreci içindeki bütün taraflar kendi çözümünü diğer tarafa empoze etmeye çalışsa da en etkili çözüm, çatışmadaki tüm tarafların menfaatini kapsayan bir uzlaşının sağlanmasıdır. Dördüncü özellik ise yaşanan tüm süreçlerin ve sonuçların şiddet içermemesi gerektiğidir. Nitekim çatışma sert güç politikaları ekseninde çözüme kavuşturulursa, ileride yaşanacak benzer bir durumda aynı politikaya başvurma konusunda örnek teşkil edebilmektedir. Çatışma çözümünün dört temel özelliğinden bahseden bu akademisyenler esas olarak bu kavram ekseninde ve çatışmadaki taraflar açısından kazan-kazan anlayışına odaklanmaktadır (Sanson ve Bretherton, 2001:11). Bir başka ifadeyle yapıcı çatışma çözümünde, çatışma kazan-kazan çözümlere neden olmalıdır (Agricola, 2009:11).

Kazan-kazan anlayışına odaklanan bir diğer çalışma Davidson ve Wood (2004: 6-13) tarafından ortaya konmaktadır. “Çatışma Çözümü Modeli” isimli çalışmalarında, kazan-kazan anlayışının çatışma çözümü içindeki ana

kavramlardan bir tanesi olduğu belirtilmektedir. Çatışma çözümü modeli ise dört temel evreden oluşmaktadır. Bu evreler ise şu şekilde açıklanmaktadır:

- Kazan-kazan çözümler için beklentilerin geliştirilmesi,
- Tarafların, menfaat ve ihtiyaçlarının belirlenmesi,
- Yaratıcı seçenek/opsiyonların ortaya konulması ve
- Yaratıcı seçeneklerin kazan-kazan çözümlerle bir araya getirilmesidir.

Çatışmaya sebebiyet veren sorunlar, çatışmadaki tüm taraflarca net bir şekilde anlaşılammamaktadır. Taraflar bu süreci, bir tarafın kazandığı ve diğer tarafın kaybettiği bir süreç olarak algılama eğilimine girmektedir. Bu çerçevede kazan-kazan çözümler için beklentilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, işbirliğinin tesis edilmesi ile sorunların çözüme kavuşturulması ve tüm tarafları tatmin eden sonuçlara ulaşılması ilk aşamada önemli bir gerekliliktir. İkinci evrede, bütün tarafların menfaat ve ihtiyaçlarının net bir şekilde ortaya konması önem arz etmektedir. Öte yandan ikinci evrede taraflar arasındaki işbirliğinin bozulmaması için yıkıcı eleştiri, suçlama veya tehditten kaçınılmalıdır. Bu noktada tarafların, kendilerinin dinlendiği ve değer gördüklerini hissettikleri bir ortam içinde bulunmaları, tüm tarafları tatmin eden sonuçlara ulaştırabilmektedir. Üçüncü ve dördüncü evrede ise tarafların sorunlarının, kazan-kazan anlayışı ekseninde çözümüne yönelik yaratıcı seçenekler/opsiyonlar ortaya konmaktadır. Ayrıca bu yaratıcı seçenekler çerçevesinde tüm tarafların kaygı, ihtiyaç ve menfaatlerine odaklanılarak fayda maksimizasyonu üzerinde yoğunlaşmaktadır. En faydalı seçeneğin belirlenmesinde ise bütün kaynakların artırılması ve uzlaşının dezavantajlı taraf üzerindeki maliyetinin azaltılması gibi stratejiler kullanılmaktadır. Diğer taraftan eğer uzlaşa sağlanamaz ise, anlaşmazlık noktaları yeniden belirlenmekte ve bu süreç yeniden tekrarlanmaktadır (Davidson ve Wood, 2004:7). Çatışma Çözümü Modeli'nin temel evreleri ile yan evreleri aşağıdaki şekilde ayrıntılı olarak görülmektedir.

Şekil 1. Çatışma Çözümü Modeli (Davidson ve Wood, 2004:8).

Gerçek dünyevi olayları teori ve pratikte düzene sokan canlı ve disiplinler arası bir alanı teşkil eden (Bercovitch ve diğer., 2009:1) çatışma çözümü; çatışmaya yönelik anlayışın değişmesi, tarafların çıkarlarının uyumlaştırılması ve şiddetin azaltılmasına dönük kolektif bilinçliliğin artmasında rol oynamaktadır (Babbitt ve Hampson, 2011:46). Bununla beraber karşılıklı problem çözüm süreci olarak betimlenen çatışma çözümü kavramının bazı özelliklerine dikkat çekilmektedir. Bu özellikler ise şu şekildedir:

• Çatışma çözümü, tarafların karşılıklı olarak anlaşmaya vardığı, yani dış güçler tarafından dayatılmayan bir anlaşma sürecine işaret etmektedir. Barış anlaşmaları çatışma çözümünün ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak bir anlaşma kalıcı barışı sağlamayabilir (Wallensteen, 2002:8).

• Çatışma çözümünde tüm tarafların temel ihtiyaç ve korkuları ortaya konmaktadır.

• Çatışma çözümü, taraflar arasında pragmatik bir güvenin tesis edilmesini sağlamaktadır.

• Çatışma çözümü, taraflar arasında “ortaklık” olarak tanımlanan yeni bir ilişki kurulmasına yardımcı olmaktadır. Bununla beraber, bu aşamada tarafların karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarına duyarlılık göstermeleri beklenmektedir.

• Çatışma çözümü, uzlaşının sağlanması konusunda halk desteğinin de sağlandığı bir süreci yansıtmaktadır (Kelman, 2010:2; Kelman, 2004:118).

Tüm bu özelliklere ek olarak çatışma çözümü, pragmatist bir ortaklığa göre tanımlanan ve her iki tarafında kalıcı barış ve işbirliğinin hem kendi hem de karşı tarafın en iyi menfaati olarak algıladığı ilişkiler içindeki stratejik bir değişim olarak da ifade edilmektedir (Kelman, 2010:2).

Sonuç itibarıyla, çatışma yönetiminin tanımlanmasındaki benzer karmaşa farklı perspektifler nedeniyle çatışma çözümünün kavramsallaştırılmasında da yaşanmaktadır. Ancak tam da bu noktada belirtilmesi gereken husus ise çatışma yönetimi ile çatışma çözümünün benzer kavramları teşkil etmemesidir. Bu bağlamda çatışma yönetimi, tüm evreleri kapsayan bir üst başlığa işaret ederken çatışma çözümü, çatışma yönetimi kavramının bir alt safhasını oluşturan, disiplinler arası, çatışmanın nedenlerine inerek ve problem çözme stratejisi ekseninde çatışmayı sonlandırmayı ve çatışma içindeki tüm taraflara tatmin edici çözümler sunmayı amaçlayan bir kavrama işaret etmektedir.

Öte yandan çatışma çözüme ulaştırılmaya çalışılırken kavramın ortaya koyduğu gereklilikler ekseninde bazı sorunlar söz konusu olabilmektedir. Nitekim çatışma çözümünde bütün tarafların işbirliğine yönelmesi, çözümlerin kapsayıcı bir nitelik taşıması, tarafların ihtiyaç ve menfaatlerinin karşılanması ve şiddetin devam etmemesi gerekliliği ortaya konmaktadır. Ancak çözüme kavuşmuş örnekler analiz edildiği takdirde -Kuzey İrlanda ve Kolombiya’da olduğu gibi- bu gerekliliklerin çatışma çözümü aşamasına geçildiğinde tam olarak oluşmadığı görülmektedir. Başarıyla çözüme kavuşmuş bu örneklerde çatışma çözüme ulaştırılırken tarafların işbirliğine yönelmemesi, ihtiyaçlarının karşılanmaması ve şiddetin devam etmesine rağmen dış mihrakların rolüne ek olarak süreçten vazgeçilmemesi ise son derece önemli bir rol oynamıştır.

Bununla beraber çatışma çözümü odak noktasında ‘yumuşak güç’ politikaları olması çerçevesinde realist bir perspektif ile zayıf ve etkisiz bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Ancak günümüz dünyasında karşı karşıya kaldığımız iç silahlı çatışmaların salt sert güç politikalarıyla somut anlamda çözümlenemeyeceği gerçeği ortadadır. İç silahlı çatışma gerçeğini teoriden pratiğe taşıyan ve yumuşak güç politikalarıyla harmanlanan çatışma çözümünde tarafların “karşılıklı açmaz” noktasına ulaşmaları önem arz etmekle beraber, çözüme çok boyutlu yaklaşmak ve tarafların mümkün olduğunca ortak bir noktada buluşmaları gerekmektedir.

Kavramın tarihsel olarak ortaya çıkış süreci ve ilgili literatür tarafından ortaya konulan kavramsal yaklaşımları analiz eden bu bölümün akabinde ise çatışma çözümü aşamaları ele alınmaktadır.

2. BARIŞ MÜZAKERE SÜREÇLERİ

Çatışma çözümü ekseninde çatışan taraflar arasında barışın sağlanmasına yönelik süreçte takip edilen bazı prosedürel aşamalar bulunmaktadır. Ayrıca silahlı bir grupla bir anda müzakereye başlamak mümkün ve mantıklı olmayan bir durumu teşkil etmektedir. Öyle ki müzakere sürecine doğru gidilmesinin düşünülmesinde bile geçilmesi gereken birçok aşama bulunmaktadır (Powell, 2015:111). Söz konusu prosedürel aşamalar ön

görüşmeler, barış müzakeresi, barış anlaşması, barış anlaşmasının onaylanma ve uygulanma süreçlerinden oluşmaktadır. Barış müzakere sürecinin ise çatışma çözümünün beş aşamasından biri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda barış müzakere süreçleri, çatışma çözümü altında kavramsallaştırılmaktadır.

Barış müzakereleri veya kısaca müzakere, çatışan taraflar arasında ve çatışma çözümü ekseninde, II. Dünya Savaşı'ndan beri kullanılan bir yöntemdir. Bu noktada pek çok akademisyen müzakere ve çatışma çözümü arasındaki ilişkiyi ve bu iki kavramın dinamiklerini anlamaya çalışmaktadır (Babbitt ve Hampson, 2011:47).

Genel olarak taraflar arasındaki çatışmayı barışçıl olarak çözüme kavuşturmayı ifade eden (Ramsbotham ve diğer., 2011:127) ve silahlı çatışmalar özelinde de benzer şekilde çatışmayı sona erdirme amacı taşıyan müzakere kavramı, kendi ihtiyaçlarını karşılamak isteyen tarafların bir etkileşim süreci olarak tanımlanırken (Mayer, 2000:142), diğer taraftan kavramın belirsizlik ve çatışma koşulları altında, farklı tarafların tek bir sonuç altında birleşerek ortak karar verme sürecine işaret ettiği belirtilmektedir (Zartman ve Rubin, 2002:12). Aynı zamanda müzakerenin, diyalog ve empati kurma yoluyla taraflar arasındaki çelişkileri, aykırılıkları dönüştüren, algıları değiştiren ve karşılıklı imtiyazların değişmesini sağlayan bir araç olduğu da vurgulanmaktadır (Hampson ve diğer., 2007:40). Ayrıca "hayat oyunu" olarak betimlenen müzakere kavramı (Lyons, 2007:1) çıkarları tatmin edici bir yol, ikna edici bir iletişim süreci, tarafların karşılıklı olarak problemlerini çözmesi için bir fırsat ve iyi yönetildiği takdirde sürecin eğlenceli bir oyuna dönüşmesi olarak da ifade edilmektedir (Goldwich, 2010:2-4). Öte yandan interaktif bir süreci betimleyen (Korobkin, 2009:3) ve tarafların ulaşmak istedikleri temel hedefleri üzerinde uzlaşmaya varma konusunda istekli olmaları anlamına gelen müzakere kavramı; (Sahadevan, 2006:257) pazarlık, tartışma ve/veya

görüşme, ikna, inandırma, uzlaştırma, anlaşma, danışma, karar verme gibi pek çok olguyu kendi içinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramı belirtmektedir (Wall, 1985:3-4).

Barış müzakere süreçlerinin başarıya ulaşması için tablo 4 ve 5’de görüldüğü gibi müzakere öncesinde ve aşamasında takip edilmesi gereken bazı adımlar, sorular ve motivasyon kaynakları bulunmaktadır. Ancak bu unsurları, nihai başarı sağlayacak somut bir reçete olarak algılamamak gerekmektedir. Nitekim her müzakere süreci birbiriyle eş değildir. Bu noktada ön ve gizli görüşmeler aşamasında ilerleme kaydedilse ve taraflar arasında güven tesis edilse de müzakere süreci başarılı bir şekilde sürdürülememektedir. Yine de tarihten çıkarılan dersler ve deneyimlerin ortaya koyduğu adımlar doğrultusunda hareket etmek önem arz etmektedir.

Tablo 4. Müzakere Öncesi Ve Müzakere Aşamasındaki Adımlar (Fisas, 2012:24).

Müzakere Öncesi	Müzakere Aşaması
Ön Görüşmeler	Meşru Muhataplar
Tarafların İkna Edilmesi	Esas Aktörler
Güvenlik Temini	Kapsamlı Yaklaşım
Riayet Etme Garantisi	Mağdurlar İştirak Etmez ama Hesaba Katılırlar
Metodoloji ve Prosedür	Kazan-Kazan Anlayışının Tesisi
Gündemin Belirlenmesi	Gündemin Belirlenmesi
Olası Yol Haritası Temel Anlaşmazlığın Açıklığa Kavuşturulması Aldatmacaları Bir Kenara Bırakma Karşı Tarafın Tanınması	Geniş Kapsamlı Değişiklikler İçin Yeterli Çoğunluk
Güven İnşası	Şahsi Münasebete Geçilmeye Çalışılması
Arabulucuların Rolünün Belirlenmesi	Nihai Anlaşma

Tablo 5. Müzakere Süreci (Sahadevan, 2010:189).

Süreç	İzlenen Sorular	Motivasyonlar
Müzakerenin Başlaması	a) Müzakere ne zaman başlamalı? b) Taraflar neden müzakere etmeli? c) Taraflar nasıl müzakere etmeli?	-Ortak bir algının gelişmesi. -Devlet'in asimetrik güç pozisyonunu bertaraf etmede yetersiz kalması. -Talep, tepki ve algıların açık ve somut hale gelmeye başlaması.
Müzakerenin İlerlemesi	a) Bir müzakere süreci ne zaman ilerletilmeli? b) Bir müzakere süreci neden ilerletilmeli? c) Bir müzakere süreci nasıl ilerletilmeli?	-Görüşmelerin ilerleme kaydetmeye başlaması. -Askerî güç kullanımı seçeneğinin ortadan kalkmaya başlaması. -Taraflar arasında uyum ve dostane ilişkiler geliştirilmeye başlanması. -İçsel ve dışsal baskıların etkisi. -Siyasi uzlaşma istendiği zaman.
Müzakerenin Sonuçlanması	a) Taraflar ne zaman anlaşmaya varmalıdır? b) Taraflar neden anlaşmaya varmalıdır? c) Taraflar nasıl anlaşmaya varmalıdır?	-Karşılıklı Zarar Veren Açmazın Etkisi. -Felaket ve acılara son verilmesi isteği. -Anlaşma yapılmasında ve uygulanmasında üçüncü tarafın aktif rolü.

Müzakere öncesinde ve aşamasında başarının sağlanması için takip edilmesi önem arz eden söz konusu adım ve motivasyon kaynaklarına rağmen süreç içerisinde bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu temel sorunları detaylandırmak gerekirse öncelikle bir müzakereye başlarken karşılaşılan kilit sorunlardan birinin “Zamanlama” unsuru olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle müzakereye başlama konusunda doğru zamanlama önem arz etmektedir. Müzakereye başlamak için doğru zamanın, çatışmaların başladığı ilk süreç ile olgunlaştığı zaman olduğu ifade edilmektedir (Zartman, 1995:19). Bu noktada özellikle William I. Zartman'ın öne sürdüğü “Olgunlaşma” teorisi önem arz etmektedir. Söz konusu teoriye göre, uzun yıllar süren bir çatışma ekseninde şiddet kullanılarak müspet bir sonuca ulaşamayacağının anlaşılmasına

çatışmaların olgunlaşması denilmektedir. Olgunlaşmanın unsurlarından birinin “Karşılıklı Zarar Görülen Açmaz” (Mutually Hurting Stalemate), olduğu belirtilmektedir (Zartman, 2001:8; Babbitt ve Hampson, 2011:48). Müzakerelerin başlamasında itici bir güç olan karşılıklı zarar görülen açmaz noktasına erişilip erişilmediğini anlama konusunda ise objektif ve subjektif unsurların belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Subjektif unsurlar arasında acıları, felaketi, çatışmanın tırmanma durumunu artık kaldıramama gibi durumlar bulunurken; objektif unsurlar ise insani ve maddi kayıpların artması, tarafların bir çıkış yolu istemelerini belirtilen ifadeleri ekseninde oluşmaktadır (Zartman, 2001:8-10). Ancak bu olgunlaşma aşamasına gelinmesi ve müzakerelerin başlamasındaki temel unsurun, tarafların algılarının değişmesi olduğu da belirtilmektedir (Zartman ve Alfredson, 2010:248).

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir durum ise, teoriye yöneltilen eleştirilerdir. Powell (2015:220) bir çatışmanın olgunlaşma sürecini, bir meyveye dokunarak onun olgunlaşp olgunlaşmadığını anlayabilmekle eş değer tutulamayacağını belirtmekte ve eğer bir çatışma süreci olgunlaşmamış ise bu çatışma çözüme ulaştırılma safhasına götürülmeyecek mi? sorusunu yöneltmektedir. Diğer taraftan Lederach, Powell ile benzer bir paralellikte (2003:31), olgunlaşma teorisini eleştirmekte ve olgunlaşmanın bir uygulayıcı bağlamında öngörülebilirliğinin/tahmin edilebilirliğinin son derece zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, müzakereye başlama konusunda önem arz eden zamanlama konusunda, tarafların karşılıklı olarak şiddete başvurma yoluyla herhangi bir sonuç elde edemeyeceklerini kabullendikleri zaman etkin bir başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Öte yandan, tarafların karşılıklı olarak şiddete başvurma yoluyla herhangi bir sonuç elde edemeyeceklerini kabullendikleri zamanın oluşmasını, hiç bir adım atmadan öylece beklememek de gerekmektedir. Bu noktada ön ve gizli görüşme safhaları önem arz etmektedir. Üçüncü tarafın rolü ise göz ardı edilmemesi gereken bir unsuru teşkil etmektedir. Tüm bunlara ek olarak müzakere bir oldubittiye getirilemeyecek kadar önemli, hassas ve bu noktada uzun yıllara dayanan bir süreci yansıtmaktadır. Bu bağlamda,

müzakere başlangıcının zamanlaması konusunda bir yanlış yapılsa dahi sabırla süreci devam ettirmeye dönük hareket edilmelidir.

Müzakereye başlarken sorun yaratabilecek bir diğer unsur taraflar arasında güven tesisinin etkin bir şekilde inşa edilememesi iken müzakereye hangi konulardan (daha kolay veya daha sorunlu konular) başlanması gerekliliği de soruna neden olabilmektedir. Bu noktada sürece zor konulara kıyasla daha kolay konulardan başlanmasının, sürecin devamlılığı açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Powell, 2015:282-283). Öte yandan hem müzakere başlarken hem de müzakere süreci ve müzakerenin sonlanması aşamasında ortak bazı sorunlar ile karşılaşılabilir. Bu ortak sorunlardan belki de en önemlilerinden biri şiddetin devam etmesi ve bu bağlamda sürecin kesintiye uğraması iken, müzakereler ile silahlı çatışmaların sonlandırılmasını ve müzakerelerin ilerleme kaydetmesini istemeyen baltalayıcı aktörlerin etkisi ise şiddet kullanımı ile benzer paralellikte oluşmaktadır (Özerdem, 2013:113). Bu aşamalarda ayrılıkçı silahlı güçler tarafından şiddete başvurmak, istediklerini elde etme ve süreci kontrol altına alma gibi amaçlar doğrultusunda başvuru bir araç iken (Gurr, 2003:210), sert güç politikaları ekseninde hareket eden bir devlet ve kamuoyunun etkisi ile şiddet bütün müzakere aşamalarını etkilemektedir (Kydd ve Walter, 2002:289).

Terör örgütleri içindeki baltalayıcı aktörlerin şiddet eylemleri ile müzakere aşamalarını sekteye uğratmaları aynı zamanda kamuoyunda sürecin başarıya ulaşacağına dair inancın yitirilmesine ve sürece dair bir yılgınlık durumunun oluşmasına sebep olabilmektedir. Bu durumun önüne geçilmesinde ise güçlü bir kamu diplomasisi ile risk almaya hazırlıklı siyasi liderlerle kamuoyunun bu baltalayıcı aktörlere karşı hazırlanmasının rol oynadığı vurgulanmaktadır (Powell, 2015:309). Bununla beraber süreçte baltalayıcı aktörlerin başarılı olup olmaması ise onlara verilen tepkiyle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda liderlerin müzakere masasını terk etmemeleri gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Powell, 2015:307). Müzakere

aşamalarında yaşanan bir diğer ortak sorun, tartışmaların yapıcı ve problem çözümü odaklı olmamasından kaynaklanırken, tarafların esnek, sakin ve sağduyulu olmayıp saldırgan davranışlar içine girmeleri ve yaratıcı, ikna edici konuşmalar yapmamaları süreci baltalayabilmektedir (Uçan, 2008:59,76-78,185, Powell, 2015:309-310). Tüm bunlara ek olarak kamuoyunun algısı, süreç içinde soruna dönüşebilmektedir. Bu noktada dengeli bir şeffaflık içinde ve uzun bir zamana yayılarak kamuoyu algısının olumlu yönde değiştirmenin önemli bir unsur olduğu belirtilmektedir (Aktan, 2015). Diğer taraftan bu ortak sorunlar dışında müzakere aşamasında karşılaşılan bir başka sorunun siyasi sorunlara ilişkin müzakerelerle silahlara ilişkin müzakerelerin -yani siyasi ve teknik konulara dair müzakerelerin- ayrı ayrı yapılmamasından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Powell, 2015:299). Öte yandan müzakerenin sonlanması aşamasında da birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Öyle ki müzakere süreci ardından gelen barış anlaşmasının imzalanması ile tam anlamıyla yürürlüğe girmesi arasındaki dönem son derece hassastır (Powell, 2015:342).

Literatür analiz edildiği takdirde barış anlaşmasının onaylanmasında parlamento içinde sorunlar yaşanabilmektedir. Öte yandan anlaşmanın ilgili devletin hem anayasa maddesi ekseninde hem de anlaşmayı somut olarak yürürlüğe koyacağını garanti etmesindeki bir adım olarak (Powell, 2015:335) referanduma sunulması doğrultusunda kamuoyunca onaylanmadığı görülmektedir. Üstüne üstlük silahsızlanma, demobilizasyon/terhis ve yeniden entegrasyon modeli (SDE) ekseninde eski savaşçıların topluma yeniden kazandırılmaları aşamasında da sorunlarla karşılaşabilmektedir. Özellikle silahsızlanma konusunun bir ön koşul olarak dayatılması sürecin tıkanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda SDE Modeli'nin sürecin başında değil, sonunda ve genel olarak ordu ve polis kuvvetleri ekseninde yapılması gerekenler netlik kazandıktan sonra uygulanmasının gerekliliği belirtilmektedir (Powell, 2015:341-342).

Tablo 6. Müzakereye Başlarken, Müzakere Aşamasında ve Sonlanırken Karşılaşılan Kilit Sorunlar

Müzakereye Başlarken	Müzakere Aşaması	Müzakere Sonlanırken
-Zamanlama -Güven Tesisi -Hangi konulardan başlanacağı -Silahsızlanma ön koşulu -Baltalayıcı aktörlerin etkisi -Davranışların etkisi -Tartışmaların etkisi -Şiddet -Kamuoyu etkisi	-Baltalayıcı aktörlerin etkisi - Davranışların etkisi -Tartışmaların etkisi -Şiddet -Kamuoyu etkisi -Siyasi müzakereler ile silahlarla ilişkili müzakereleri ayrı ayrı yapmamak	-Barış anlaşmasının onaylanmasındaki sorunlar -Barış anlaşmasının uygulanması sorunu -SDE sürecinde yaşanan sorunlar -Şiddet -Kamuoyu etkisi -Baltalayıcı aktörlerin etkisi

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminden sonra dünya üzerindeki farklı coğrafyalarda yaşanan en önemli sorunlardan birinin iç silahlı çatışmalar olduğu görülmektedir.

Çatışma analizi ve barış araştırmaları literatüründe ‘İç Savaş’ ve uluslararası hukukta ‘Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma’ olarak betimlenen iç silahlı çatışma kavramı, farklı perspektifler ve çatışmanın ortaya çıkış nedenlerinin çeşitlilik göstermesiyle ortak bir payda da tanımlanamamakta ve bir karmaşaya sebebiyet vermektedir. Öyle ki bu karmaşa, “yeni ve eski savaş, üçüncü tür savaş, medeni olmayan savaşlar, devlet içi savaşlar, kaynak çatışması, iç savaş, ideolojik iç savaş, toplumsal savaşlar, düşük yoğunluklu çatışma, mini savaşlar, ayaklanmalar ve post-modern savaşlar” gibi kavramların yoğunluğuyla çevrelenmektedir (Angstrom, 2001:93). Bu soruna rağmen genel bazda bir devletin sınırları

içerisinde hem hükümet güçleri ve ayrılıkçı silahlı güçler hem de ayrılıkçı silahlı güçlerin kendi aralarında yaşadığı silahlı çatışmaları ifade eden iç silahlı çatışma kavramı, ilgili literatürde üzerinde tartışılan barış süreci kavramlarına alan açmaktadır.

İç silahlı çatışma aşamasından barış müzakere süreçlerine doğru gidilirken barış süreci kavramlarının analiz edilmesi gerekmektedir. Nitekim söz konusu kavramların analizi, hassas ve kırılabilir bir yapıya sahip olan barış müzakere süreçlerinin somut olarak anlaşılması noktasında önem arz etmektedir.

Çalışma doğrultusunda yapılan analiz sonucunda bazı akademisyen ve teorisyenlerin çatışma yönetimi kavramını bir üst başlık olarak kavramsallaştırdığı diğerlerininse çatışma çözümünü odak noktası haline getirdiği görülmüştür. Öte yandan söz konusu kavramların birbirinden ayrı safhaları teşkil ettiğini belirtenler de bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmada çatışma çözümü kavramı çatışma yönetiminin ve barış müzakere süreçleri ise çatışma çözümünün bir alt evresi olarak ele alınmıştır. Bu noktada söz konusu kavram ve süreçler her ne kadar birbiriyle ilişkili olsa da çatışma çözümü çatışma yönetimi ve barış müzakere süreçleri çatışma çözümü üst başlıkları altında kavramsallaştırılmıştır.

Çatışmanın başlaması, tırmanması, çözüm aşaması ve çatışmanın dönüştürülmesi gibi alt başlıklar da dâhil edilerek çatışma ve barış çalışmaları disiplininin tümünü kapsayan çatışma yönetiminin (Hamad, 2005:2,5) bir alt safhası olan çatışma çözümü, çeşitli disiplinleri kapsaması çerçevesinde disiplinler arası, çatışmanın nedenlerine inerek analitik ve karşılıklı problem çözme stratejisi ekseninde çatışmayı sonlandırmayı ve çatışmada yer alan bütün taraflara tatmin edici çözümler sunup, işbirliğini arttırmayı amaçlayan bir kavramı ifade etmektedir.

Çatışma çözümünün beş aşamasından biri ve nihai amacı çatışmanın sonlandırılması olan barış müzakereleri, II. Dünya Savaşı'ndan günümüze çatışan taraflar arasında kullanılan bir yöntemdir. Bir 'sanat' olarak da ifade edilebilecek barış müzakere süreçlerine; Ana hedefler, yapılması ve

yapılmaması gerekenler, ne zaman müzakere edilmeli?, Nasıl müzakere edilmeli?, Süreci etkileyen ve dolayısıyla başarıya götüren ana faktörler neler? gibi soruların ekseninde de yaklaşılması önem arz etmektedir. Öte yandan iç silahlı çatışmaların ortaya çıkışında başat bir rol oynayan devlet dışı silahlı örgütlerle müzakere masasına oturma kararı, son derece hassas, kırılğan ve zorlu bir süreci yansıtmaktadır. Söz konusu zorlu, hassas ve kırılğan süreci başarılı bir şekilde yönetmek ise sorunun çözümündeki olmazsa olmaz bir unsur oluşturmaktadır. Bu noktada ise Powell'ın da belirttiği gibi, taraflar arasında güvenin inşa edilmesi, başlatılan sürecin canlı tutulması, silahlı örgütlerin sürece dâhil edilmesi, süreci baltalayan unsurlara rağmen kararlılıktan vazgeçilmemesi, sabır gösterilmesi, anlaşmanın imzalaması sonrası doğru bir şekilde uygulanması, sürece stratejik olarak yaklaşılması ve müzakere masasında tarafların yenmiş veya yenilmiş hissi ile kalkmaması kalıcı barışın püf noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Powell, 2011:21-24). Ayrıca, çözümü olmayan bir çatışmanın olmadığı gerçeğinden yola çıkarak Powell'ın belirttiği kalıcı barışın püf noktalarına ek olarak Ahern'in de ifade ettiği gibi “ bir şeyi çözmeye çalışıyorsanız, mevcut durumun tahammül edilemez olduğuna dair geniş bir kabulün olması gereklidir” (DPI, t.y.:20). Ayrıca tarafların şiddetle amaçlarına ulaşamayacaklarına ve müzakere yoluyla çözüm sağlanacağına inanmaları son derece önemlidir. Öte yandan altı çizilmesi gereken bir diğer önemli husus ise her müzakerenin başarılı bir barış sürecine yol açmamasıdır. Bir diğer ifadeyle her müzakere süreci başarıya ulaşmamaktadır. Bu durumun en temel sebebi ise her çatışma sürecinin birbirinden farklılık arz etmesi ve müzakere süreci ve sonrasında ortaya çıkabilen problemlerin etkisidir. Bu bağlamda adım adım takip edilecek bir reçete ile mutlak barış elde edilir demek son derece zordur. Ancak başarılı bir müzakere süreciyle çatışmanın sona erdiği örneklerden çıkarılacak dersler de göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Agricola, G. (2009). *Defining conflict resolution education: A literature Review*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hollanda: Utrecht University.
- Aktan, H. (2015). *Jonathan Powell'la Süreç Üzerine*, Erişim tarihi: 01.12.2017, <http://bianet.org/kurdi/biamag/163715-jonathan-powell-la-surec-uzerine>.
- Akyeşilmen, N. (2013). Çatışma yönetimi kavramsal ve kuramsal bir analiz. (Ed.,Nezir Akyeşilmen). *Barışı konuşmak: teori ve pratikte çatışma yönetimi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, ss. 18-44.
- Andrews, R. ve Tjosvold, D. (1983). Conflict management under different levels of conflict intensity. *Journal of Occupational Behaviour*, C.4, ss.223-228.
- Angstrom, J. (2001). Towards a typology of internal armed conflict: synthesising a decade of conceptual turmoil. *Civil Wars*, C.4, S.3, ss.93-116.
- Arslan, K.H. ve Çapan, F. (2013). Çatışma çözümüne temel yaklaşımlar. N.Akyeşilmen, (Ed.). *Barışı konuşmak: teori ve pratikte çatışma yönetimi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, ss. 45-60.
- Axt, Heiz-Jürgen ve diğer. (2006). *Conflict: a literature review*. Erişim tarihi: 02.08.2017, <https://tr.scribd.com/document/47839338/Conflict-Review>.
- Babbitt, E, ve Hampson, F.O. (2011). Conflict resolution as a field of inquiry: Practice Informing Theory. *International Studies Review*, C.13, ss.46-57.
- Bar-Tal, D. (2000). From intractable conflict through conflict resolution to reconciliation: psychological analyses. *Political Psychology*, 21(2), ss.351-365.

- Bercovitch, J. ve diğer.(2009). Introduction: The nature of conflict and conflict resolution. Jacob Bercovitch, Victor Kremneyuk ve I. William Zartman (Ed.), *The Sage handbook of conflict resolution*, CA: Sage Publishers, ss.1-14.
- Burton, J.W. (1993). *Conflict resolution as a political system*. Erişim tarihi: 20.10.2017, http://scar.gmu.edu/wp_1_burton.pdf.
- Clement, S. (1997) *Conflict prevention in the Balkans: case studies of Kosovo and the FYR of Macedonia*. France: Institute for Security Studies of WEU.
- Davidson, J. ve Wood, C. (2004). A conflict resolution model. *Theory into Practice*, 43(1), ss.6-13.
- DPI. (2015). *Sürecin tekrar rayına oturtulması*. Erişim tarihi: 08.06.2018, <http://docplayer.biz.tr/11556180-Istanbul-bilgi-universitesi-catisma-cozumu-uygulama-ve-arastirma-merkezi-ile-demokratik-gelisim-enstitusu-nun-ortak-ev-sahipliginde-yuvarlak-masa.html>.
- Fenn, P. ve Gameson, R. (1992). *Construction conflict management and resolution*, London: Chapman and Hall.
- Fetherson, A.B. (2000). Peacekeeping, conflict resolution and peacebuilding: A reconsideration of theoretical frameworks. *International Peacekeeping*, 7(1), ss.190-218.
- Fisas, V. (2012). *Barış süreci el kitabı*. Erişim tarihi: 14.12.2017, http://escolapau.uab.cat/img/programas/procesos/turk_baski.pdf.
- Fisher, S. ve diğer. (2000). *Working with conflict: Skill and strategies for action*, London: Zed Books Ltd.
- Galtung, J. (2007). Peace by peaceful conflict transformation-The transcend approach. Charles Webel ve Johan Galtung (Ed.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, London and NewYork: Routledge, ss.14-32.
- Galtung, J. (2010). Peace studies and conflict resolution: The need for transdisciplinarity. *Transcultural Psychiatry*, 47(1), ss.20-32.

- Goldwich, D. (2010). *Win-win negotiations*, Singapore: Marshall Cavendis Business.
- Gurr, T. R. (2003). Terrorism in democracies: When it occurs, Why it fails. C. Keglet (Ed.), *The New Global Terrorism*, New Jersey:Pearson, ss.202-215.
- Güngör, U. (2010) From conflict management to conflict resolution. *Stratejik Araştırmalar*, 8(15), ss.37-74.
- Hamad, A. (2005). The Reconceptualisation of conflict management. *Peace, Conflict and Development: An Interdisciplinary Journal*, 7, ss.1-31.
- Hampson, F.O., Crocker, C.A. ve Aall, P.R. (2007) Negotiation and international conflict. Charles Webel ve Johan Galtung (Ed.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, London-NewYork: Routledge, ss.35-50.
- Hoffmann, M. H. G. (2005) Logical argument mapping: A method for overcoming cognitive problems of conflict management. *The International Journal of Conflict of Management*, 16 (4), ss.304-334.
- Javaid, U. ve Sahrai, N. (2016). Conflict management between Pakistan and India: challenges and failures. *A Research Journal of South Asian Studies*, 31(1), ss.245-256.
- Kelman, H.C. (2004). Reconciliation as identity change: A social-psychological perspective. Yaacov Bar- Simon Tov (Ed.), *From Conflict Resolution to Reconciliation*, NewYork: Oxford University Press, ss. 111-124.
- Kelman, H.C. (2010) Conflict resolution and reconciliation: A social psychological perspective on ending violent conflict between identity groups. *Landscape of Violence*, 1(1), ss.1-9.
- Korobkin, R. (2009). *Negotiation: Theory and Strategy*, NewYork: Aspen Publishers.

- Kremenjuk, V.A. (2002). Conflict management in the 21st century: new challenges, adequate responses. *The Process of International Negotiation Process*, ss.1-3.
- Kydd, A.H. ve Walter, B.F. (2002). Sabotaging the peace: The politics of extremist violence. *International Organization*, 56(2), ss.263-296.
- Lederach, J.P. (2003). *Conflict Transformation*. Erişim tarihi: 15.03.2018, <http://www.beyondintractability.org/essay/transformation>.
- Licklider, R. (2008). Ethical advice: conflict management vs. human rights in ending civil wars. *Journal of Human Rights*, 7, ss.376-387.
- Lund, M. (1997) *Preventing and mitigating violent conflicts: A revised guide for practitioners*, Washington: Creative Associates International.
- Lyons, C. (2007). *I win you win: The essential guide to principled negotiation*, Great Britain: A & C Black Publishers.
- Mayer, B. (2000). *The dynamics of conflict resolution*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Miller, C.E. (2005) *A glossary of terms and concepts in peace and conflict Studies*, Addis Ababa:University for Peace.
- Munduate, L., Ganaza, J., Peiro, J. ve Euwema, M. (1999) Patterns of styles in conflict management and effectiveness. *The International Journal of Conflict Management*, 10 (1), ss.5-24.
- Nieuwmeijer, L. ve Cloete, F. (2001) *Conflict management: Theory, analysis and practice*. Erişim tarihi: 24.04.2018, http://www.ibrarian.net/navon/paper/22_August_2001.pdf?paperid=973820.
- Olajide, O. (2011). Towards the resolution of conflict research and sustainable development in the developing countries: the role of libraries and information centers. *International Journal of Library and Information Science*, 3(9), ss.195-198.

- Özerdem, A. (2013) *Barış inşası kuram ve uygulaması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Page, M.T. (2002). The birth of a discipline? peace and conflict research in the new millennium. *Studies in Conflict and Terrorism*, 25, ss.57-65.
- Posthuma, R.A. (2005). The need for more influential international conflict management research. *The International Journal of Conflict Management*, 16(3), ss.212-217.
- Powell, J. (2011). *The lessons of northern ireland: security is not enough: ten lessons for conflict resolution from northern ireland*. Erişim tarihi: 17.05.2018, [http://eprints.lse.ac.uk/43488/1/The%20lessons%20of%20Northern%20Ireland_security%20is%20not%20enough\(Isero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/43488/1/The%20lessons%20of%20Northern%20Ireland_security%20is%20not%20enough%20(Isero).pdf).
- Powell, J. (2015). *Teröristlerle konuşmak: silahlı çatışmalar nasıl sona erdirilir?.* (Çev. Nuray Önoğlu). İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Ramsbotham, O. vd. (2011). *Contemporary conflict resolution: the prevention, management and transformation of deadly conflicts*, UK: Polity Press.
- Reimann, C. (2004). *Assessing the state-of-the-art in conflict transformation reflections from a theoretical perspective*. Erişim tarihi: 07.04.2018, http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2568/pdf/reimann_handbook.pdf.
- Robbins, S.P. (1978). Conflict management and conflict resolution are not synonymous terms. *California Management Review*, 21(2), ss.67-75.
- Sahadevan, P. (2006). Negotiating peace in ethnic wars. *International Studies*, 43(3), ss.239-266.
- Sahadevan P. (2010). Negotiating the grand swap in Kandahar. William I. Zartman ve Guy Oliver Faure (Ed.), *Negotiating with terrorists: strategy, tactics and politics*, London and NewYork: Routledge, ss. 163-196.

- Sandole, D.J.D. (1998). *A comprehensive mapping of conflict and conflict resolution: a three pillar approach*. Erişim tarihi: 15.05.2018, <http://www.gmu.edu/programs/icar/pcs/sandole.htm>.
- Sanson, A. ve Bretherton, D. (2001). Conflict resolution: theoretical and practical issues. D.J. Christie, R. V. Wagner ve A. D. Winter (Ed.), *Peace, conflict and violence: peace psychology for the 21st Century*, New Jersey: Prentice Hall, ss.193-209.
- Sanson, A. ve Bretherton, D. (2001). Conflict Resolution: theoretical and practical issues. D.J. Christie, R. V. Wagner ve A. D. Winter (Ed.), *Peace, conflict and violence: peace psychology for the 21st century*, New Jersey: Prentice Hall, ss.193-209.
- Siver, S. (2005). *A process oriented view of conflict resolution*. Erişim tarihi: 17.03.2018, [http://stanfordsiver.net/wp-content/themes/twentyten/pdf/Conflict Resolution.pdf](http://stanfordsiver.net/wp-content/themes/twentyten/pdf/Conflict%20Resolution.pdf).
- Tanner, F. (2000). *Conflict prevention and conflict resolution: limits of multilateralism*. Erişim tarihi: 22.03.2018, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jqj2.htm>.
- Uçan, M.Y. (2008). *Müzakere yönetimi ve bir model denemesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wall, J.A. (1985) *Negotiation: theory and practice*, London: Pearson Scott Foreman.
- Wallensteen, P. (2002). *Understanding conflict resolution: war, peace and the global system*, London: Sage Publications.
- Wallensteen, P. (2005). Northeast Asia: Challenges of conflict prevention and conflict prevention research. Niklas Swanström (Ed.), *conflict prevention and conflict management in Northeast Asia*, Sweden: Uppsala University Silkroad Studies Publication, ss.39-49.
- Wright, Q. (1942). *A study of war*, Chicago: Chicago University Press.

- Zartman, W.I. (1995). Dynamics and constraints in negotiations in internal conflicts. I. William Zartman (Ed.), *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars*, Washington DC: Brookings Institution, ss.3-29.
- Zartman, W.I. (2001). The Timing of peace initiatives: hurting stalemates and ripe moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, 1(1), ss.8-18.
- Zartman, W.I. ve Rubin, J.Z. (2002). The study of power and the practice of negotiation. I. William Zartman ve Jeffrey Z. Rubin (Ed.), *Power and negotiation*, USA: The University of Michigan Press, ss.3-29.
- Zartman, W.I. ve Alfredson, T. (2010). Negotiating with terrorists and the tactical question. Rafael Reuveny ve William R. Thompson (Ed.), *Coping With Terrorism*, Sunny Press, ss.247-283.

